

Astrid Vind

Cand.mag. fra Kultur- og Sprogødestudier, RUC
astrid.vind@gmail.com

Danskuddannelse i politisk spændetrøje

Undervisning i dansk som andetsprog for voksne indvandrere og flygtninge står i dag højt på den politiske dagsorden og skal således leve op til mere end rent sprogfaglige krav. Undervisningen er indlejret i en integrationspolitisk og arbejdsmarkedspolitisk dagsorden, hvor sproglæringen er et middel til et højere mål, nemlig integration via arbejde og selvforsørgelse. I 1999 blev ansvaret for danskundervisning af voksne udlændinge flyttet fra Undervisnings- til Integrationsministeriet og skiftede navn til *Danskuddannelse*. Det betød også, at idealet om såkaldt aktivt medborgerskab begyndte sit indtog i danskuddannelsens formelle rammer. Kursisterne skal i dag lære dansk hurtigst muligt og samtidig, via forskellige temaer og emner i undervisningen, rustes til livet som aktive medborgere. For mange kursister er danskuddannelsen en del af det integrationsforløb, der varetages af kommunen, og som også omfatter uddannelse og arbejde. Den integrationspolitiske omklamring af danskuddannelser har medført en høj grad af kanonisering af undervisningens indhold – men er det den bedste måde at skabe aktive medborgere på? Dette spørgsmål må kursisterne selv være de rette at stille!

Jeg har i mit speciale på Kultur- og Sprogødestudier undersøgt, hvorledes forskellige kursister på Danskuddannelse 3¹ oplever og vurderer denne medborgerskabsundervisnings bidrag til deres identitetsdannelse som danske borgere. Jeg forsøgte med andre ord at tjekke op på, om kursisterne selv oplevede, at uddannelsen hjalp dem med at blive aktive medborgere på lige fod med de øvrige borgere i Danmark.

Det politiske mål med danskuddannelsen

En central del af det officielle formål med danskuddannelserne er “at bidrage til, at voksne udlændinge med udgangspunkt i deres individuelle forudsætninger og integrationsmål opnår nødvendige dansksproglige kompetencer og viden om kultur- og samfundsforhold i Danmark, så de kan blive deltagende og ydende medborgere på lige fod med samfundets øvrige borgere” (Integrationsministeriet 2006). Formålet er altså, at kursisterne skal opnå sproglige kompetencer *og* samfunds- og kultur-mæssig viden, således at de hurtigst muligt kommer i arbejde, bliver selvforsørgende og aktive medborgere.

Medborgerskabsbegrebet defineres ikke i selve lovgivningen – men i de materialer, som Integrationsministeriet selv har udgivet eller været medudgivere af, står temaer som Danmarkshistorie, uddannelse, arbejdskultur, arbejdsmarked samt demokrati og deltagelse meget centralt. Artiklens medborgerskabsbegreb lægger ikke op til samme grad af kanonisering som ministeriets, men bygger i stedet på en forståelse af medborgerskab som en subjektiv forestilling om tilhørsforhold og medlemskab af et samfund – i dette tilfælde Danmark.

Motivation og investering i sproglæringen

“To invest in a language is to invest in an identity” (Norton 2002:2).

Jeg er inspireret af sociolingvisten Bonny Norton og hendes tanker om sproglæring og identitet og har brugt disse som baggrund for mine interview. Norton kritiserer tilgange, som spørger: Hvad motiverer kursisten til at lære dansk? og vil hellere spørge: Hvilken identitetsmæssig investering er det for kursisten at lære dansk? Nortons kritik af motivationstænkningen i tidligere SLA-forskning (Second Language Acquisition) er, at der har manglet blik for motivationens foranderlighed og dynamik, og der har manglet blik for, hvorledes motivationen påvirkes af undervisningens indhold og form samt kursisters identitetsmæssige investeringer i at lære at tale sproget. Sprogkursister er ikke enten motiverede eller demotiverede, motivationen for den enkelte kan tændes og slukkes alt efter kontekst og vedkommendes personlige identitetsmæssige investering i sproget. Sprog læres for at åbne døre og opnå adgang – og her er det vigtigt at have blik for, at der er meget mere på spil end at få arbejde og blive selvforsørgende.

I mit speciale undersøgte jeg, både hvilken grad af dansksproglig kompetence og – især – hvilken slags viden om kultur- og samfundsforhold den enkelte kursist fandt nødvendig og meningsfuld forud for det videre liv som borger i Danmark. Mine kvalitative interview med kursisterne var semi-strukturerede omkring fem temaer: 1. Arbejde og arbejdskultur, 2. Dansk kultur, historie og litteratur, 3. Det politiske system og medborgerskab, 4. Undervisningens form og metode og 5. Adgang til kommunikation på dansk uden for klassen. De tre første er emner, som var aktuelle i den undervisning, jeg observerede.

Hvad investerer kursisterne i?

“When we invest in a second language, we desire a wider range of identities and an expanded set of possibilities in the future” (Norton 2002: 2).

Mine informanter er kursister på Danskuddannelse 3 på et Sprogcenter på Sjælland med meget forskellige tilgange til livet i Danmark, og hvad de ønsker at få ud af

danskuddannelsen. De havde alle forskellig baggrund, både med hensyn til køn, alder, nationalitet og immigrationsgrund.

Det, at jeg har kigget på deres investeringer og ikke blot deres motivation, har tydeligt vist, hvor forskellige de er, og hvor stort udbytte de ville have af at kunne vælge mellem forskellige slags medborgerskabsundervisning. Motivation afhænger af “dagsformen”, men når man spørger ind til de langsigtede mål med at lære dansk, vil man få indblik i, hvad der er på spil af mere grundlæggende identitetsmæssige investeringer. At lære dansk i Danmark åbner op for mange muligheder, men hver enkelt kursist har sine helt egne forhåbninger om, hvad sprogkundskaberne kan skabe af muligheder.

Sproget som nøglen til arbejdsmarkedet: Anna

Anna er en 29-årig dansk gift, filippinsk kvinde med en teknisk universitetsuddannelse bag sig og arbejds erfaring fra Filippinerne. Hun er mere interesseret i at lære sprog for at kunne arbejde end i at lære om Danmark – f.eks. litteratur og kultur eller Danmarkshistorie. Hun har været i Danmark i 2½ år.

Interviewer: *Hvad var dit personlige mål, da du startede her på sprogskolen?*

Anna: *For at få et arbejde.*

Og en anden passage:

Anna: *Jeg synes det er forkert, fordi vi lærer her på sprogskole for at lære sprog, det betyder et sprog, ikke også, sprog, og vi er ligeglade om samfundet og sådan.*

Anna er den af mine informanter, som er mest opsat på effektiv og fokuseret sprogundervisning for hurtigst muligt at komme i arbejde. Hun er samtidig den, som er mindst interesseret i at lære om Danmark i form af arbejdsmarkedstema, kultur og historie. For Anna er danskuddannelsen ikke et mål i sig selv, men et *instrument* til at komme i arbejde. Arbejdet betyder meget for Anna, idet hun ser det som identitetsskabende. Det, som motiverer Anna, er fokuseret og effektiv undervisning, mere end det er temaer og emner. Hun øver meget hjemme.

Hvis danskuddannelsen skal hjælpe mennesker som Anna til et liv som “aktiv medborger”, tror jeg, det er vigtigt at tilbyde intensive kurser uden tung Danmarkshistorie og traditionel litteraturkanon.

Anna: *Jeg har ikke nogen sådan identitet, sådan arbejde.*

Sproget som nøglen til kulturen: Dina

Dina er 45 år og fra Rusland, dansk gift og har en lille datter på 6 år, som går i skole i Danmark. Dina oplever danskuddannelsen som givende på to områder: sproglæring og kulturlæring. Dina ser viden om dansk kultur som vigtig for sit liv i Danmark, da hun ser sprog og kultur som en enhed og ønsker at få adgang til dansk kulturliv. Dina forstår og taler om kultur som finkultur. Dina investerer i sproget for at opnå adgang til den sociale og kulturelle kapital, som ligger i at have kendskab til dansk finkultur.

Dina: *Det er vigtigt for integrationen af mennesker at høre om politik og ting om Danmark.*

Dina: *Jeg vil gerne meget gerne forstå dansk for at læse bøger for eksempel, og hvis jeg ser fjernsyn, og hvis jeg søger job, det er meget vigtigt.*

Dina: *Det er meget interesserende (interessant, min fortolkning) i operaen [i København] og meget interesseret hvem fortæller om operaen.*

Sproget som nøglen til opholdstilladelsen: Elena

Elena er en af de yngre informanter med sine 26 år. Hun er født og opvokset i Iran, men er nu familiesammenført med sin iranske mand i Danmark. Hun har gået på universitetet i Iran (arkitektstudier), men har ikke gennemført denne uddannelse. Elena har oplevet stor usikkerhed omkring sin mands ophold i Danmark, og derfor investerer hun meget i at lære dansk for at skabe sikkerhed omkring sin ret til at bo i Danmark. Dette er et aspekt, som ikke fylder ret meget hos flere af de andre informanter, da de har bedre vilkår pga. ægteskab med en dansker og andre anderledes forhold. Elena ønsker, at danskuddannelsen informerer om nye love og regler i forhold til ophold i Danmark.

Elena: *Jeg synes, vi kan ikke komme tilbage til Iran, og jeg synes, min fremtid er her i Danmark.*

Elena: *Jeg accepterer at Danmark er mit andet land, mit andet hjemland, men hver gang jeg synes, vi har problemer, f.eks. der kommer nye regler, og måske de smider mig ud.*

Da jeg spørger Elena om, hvad hun savner i undervisningen, svarer hun, at der mangler information om nye love og regler. Mange kursister med usikkert opholdsgrundlag vil måske ligne Elena, og dette er relevant at være opmærksom på som underviser, idet man således kan motivere ved f.eks. at fortælle om, hvordan sproget kan åbne døren til større forståelse af regler og love, hvilket kan forlænge eller sikre opholdet.

Sproget som nøglen til det sociale liv: Bill

Bill er 24 år og født og opvokset i Australien, men har irsk pas pga. irske forældre. Han har en dansk kæreste og fast arbejde. Hans situation adskiller sig fra de andre informanternes ved, at hans førstesprog er engelsk, og i kraft af at han er EU-borger. Bill ramler ind i et socialt sproghierarkisk problem i sin sproglæring, idet unge danskere helst vil tale engelsk med ham. Hans kolleger driller ham, når han taler dansk, og synes, han er cool, når han taler engelsk. Bill investerer i at lære dansk for at komme ind i dansktalende sociale fællesskaber, men han oplever mange forhindringer og udfordringer. Han ønsker at kende til danske sociale koder og traditioner, så han kan afkode og forstå det sociale. Han ønsker ikke at læse fiktion, da han ikke finder dette brugbart i forhold til at få adgang til de ønskede fællesskaber.

Bill: *Jeg skal passe, jeg skal fucking fit in, men f.eks. hvis jeg taler dansk på mit arbejde, det... they pick on me.*

Interviewer: *Kan du bedre lide at læse fakta?*

Bill: *Fordi det er relevant.*

[...]

Bill: *Jeg har min egen imagination.*

Interviewer: *Hendes (kærestens) familie er vel også glade for, at du taler dansk?*

Bill: *Ja, så jeg ikke står udenfor.*

Interviewer: *Ja, som en del af fællesskabet også.*

Bill: *Derfor er det vigtigt for mig, derfor er det nemmere at finde motivationen til at lave mit hjemmearbejde.*

Konklusion: fra politisk spændetrøje til faglig åbenhed

Hvis medborgerskabsundervisningen og danskuddannelsen matcher kursistens investeringer, vil motivationen have bedre vilkår. Medborgerskabsundervisningens form er her det, som burde kanoniseres frem for indholdet, idet formen må basere sig på demokrati og dialog, mens indholdet afpasses efter det enkelte holds behov, da ikke to kursister og slet ikke to hold kan være ens.

Min antagelse var, at de specifikke identitetsmæssige investeringer, kursisten lagde i sin deltagelse i danskuddannelsen, måtte være bestemmende for, hvilke medborgerskabstemaer hun fandt relevante og vedkommende. Det er kursistens dagsorden, men der er megen kanontankegang på spil vedr. medborgerskabsundervisning. Det er selvfølgelig praktisk for underviserne, at der er nogle retningslinjer for, hvad det er, man skal lære. Det er især aktuelt nu med den nye indfødsretsprøve, som kræves bestået, hvis man vil opnå dansk statsborgerskab. Men medborgerskab i dansk folkeoplysningstradition har meget at byde på i forhold til danskuddannelsen i dag. Integration betyder, at de nye skal tilpasses majoritetens kultur, hvorimod medborgerskab drejer sig om at finde fællesnævner og fællesskab på tværs af etnicitet og kulturer. Dette ideal bør overføres til medborgerskabsundervisningen via en større frihed til underviserne til at undervise i det, som passer bedst til den

enkelte klasse. Desuden bør der afsættes midler til kurser og efteruddannelse til lærere på danskuddannelserne, da det er mit indtryk, at mange føler sig fagligt på toppen som sproglærere, men ikke føler sig godt nok klædt på til at undervise i f.eks. kultur og samfundsforhold.

Danskuddannelsens medborgerskabsundervisning synes klemmt mellem to forskellige formålsforståelser: på den ene side en kanontankegang, hvor det handler om *danskdannelse*, og der opereres med statiske kategorier for, hvad der er rigtig dansk. Og på den anden side en såkaldt "multi-kulti"-tankegang, hvor det er et mål i sig selv, at kursisten "holder fast i egen kultur", og at sprogundervisningen skal skabe "intercultural speakers".

Efter at have mødt og interviewet kursister på Danskuddannelse 3 tyder det for mig at se på, at der hverken er brug for yderligere kanon, danskhedstest eller obligatoriske emner om Harald Blåtand og Håndboldpigerne! Nej, der er brug for, at man sætter fokus på medborgerskabets ideal om valgfrihed og på lovgivningens smukke ord om den enkelte kursists behov. Som interviewet med Anna viste, så kan man ikke regne med, at alle kursister kommer hurtigere på arbejdsmarkedet af at lære om dansk arbejdskultur – nogle (især de ressourcestærke på danskuddannelse 3) vil som Anna helst blot lære sproget og klare resten selv.

Min drøm er, at danskuddannelsen får lov til at være et *sprogfag* uden den politiske omklamring. Undervisning i dansk som andetsprog er et fagligt felt under rivende udvikling – og det virker ofte, som om den politiske indgriben skader mere, end den gavner. Jeg tror hverken på multi-kulti-idéen eller kanonisering, men på at sproglæring er en identitetsproces, som støttes bedst, hvis man tager udgangspunkt i den enkelte kursists investeringer og behov og lader den sproglige udvikling komme i fokus. Og så er det vigtigt at huske, at sprogundervisning altid er medborgerskabsundervisning, fordi sproget er den allervigtigste forudsætning for deltagelse i både samfundslivet og demokratiet.

Note

1. Danskuddannelse 3 retter sig mod udlændinge med længerevarende skole- og uddannelsesbaggrund.

Litteratur

Integrationsministeriet (2006): LBK nr. 259 af 18/03/2006.

Norton, Bonny citeret i: Churchill, Eton (2002): *Interview with Bonny Norton for the Language Teacher*, The Language Teacher Online, juni 2002. Internetadr.: www.jalt-publications.org/tlt/articles/2002/06/churchil

Vind, Astrid (2007): *Det er ikke kun en sprogscole*. Speciale ved Kultur- og Sprog-mødestudier, Roskilde Universitetscenter. (Ikke udgivet).